

mediteran

TJEDNI KULTURNI PRILOG

Godina XXII ■ Broj 1. 285 ■ Nedjelja, 27. rujna 2020.

Antonio Michelazzi: *Anđeo*,
oltar sv. Franje Ksaverskog,
Katedrala, Graz

DAMIR TULIĆ

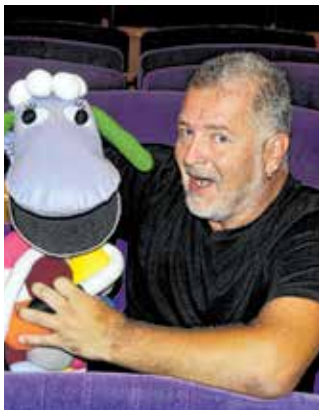
Antonio Michelazzi, barokni umjetnik koji je obilježio riječku umjetnost 18. stoljeća

MAJSTOR KOJI NADILAZI GRANICE RIJEKE I KVARNERA

Stranice 4. i 5.

Zlatko Vicić, razgovor s glumcem-lutkarom

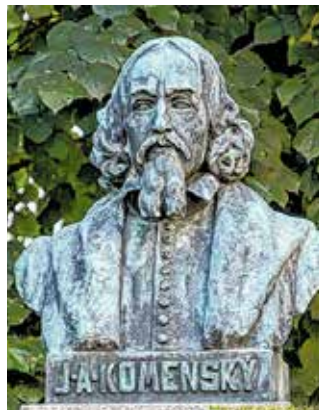
U LUTKE
SAM SE
ZALJUBIO
PRIJE 27
GODINA

Stranice 2. i 3.

350. godišnjica smrti Jana Amosa Komenskog

SVESTRANI
EUROPSKI
INTELEK-
TUALAC

Stranice 6. i 7.

Vladimir Babin uoči nastupa na Jazz.hr jesen

RIJEKA JE
IZNJEDRILA
VRHUNSKU
JAZZ
GLAZBENIKU

Stranica 8.

Izv. prof. dr. sc. Damir Tulić i Mario Pintarić s Katedre za umjetnost ranog novog vijeka riječkog Filozofskog fakulteta

ANTONIO MICHELAZZI SVOJIM JE RADOM OBILJEŽIO RIJEČKU UMJETNOST 18. STOLJEĆA

Altarist, kipar i arhitekt, sve je to bio Antonio Michelazzi, svestrani barokni umjetnik koji je svojim radom i djelovanjem obilježio umjetnost 18. stoljeća u Rijeci. No, važnost ovoga majstora daleko nadilazi granice Rijeke i Kvarnera jer se njegovo djelovanje u gradu na Rječini teško može usporediti s nekim drugim istovremenim umjetnikom na istočnoj obali Jadrana. Michelazzi je proveo pola stoljeća u Rijeci, radeći vrsna djela, kako za gradove u priobalju, tako i za gradove u unutrašnjosti. Danas se u Rijeci nalazi i najveći broj njegovih radova, posebno u crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije (Assunti), u kojoj je podigao čak šest mramornih oltara.

On je klesao i glavni oltar s kipovima u crkvi svetog Jeronima, kao i dva oltara te propovjedaonicu u nekadašnjoj isusovačkoj crkvi svetog Vida. Carica Marija Terezija 1755. imenovala je tada 48-godišnjeg Antonija za carsko-kraljevskog arhitekta. Michelazzi je preminuo u Rijeci, 18. rujna 1771. godine te je pokopan u Assunti u grobnici nasljednika obitelji Summacampagna iz koje je dolazila njegova treća žena Katarina, reći će nam u uvodu izv. prof. dr. sc. Damir Tulić i njegov asistent Mario Pintarić, mag. hist. art, doktorand Hrvatske zaklade za znanost, Projekt razvoja karijera mladih istraživača, obojica s Katedre za umjetnost ranog novog vijeka riječkog Filozofskog fakulteta.

Michelazzijev životni put

Naši sugovornici tijekom zajedničkih istraživanja u sklopu projekata »ET TIBI DABO: Naručitelji i donatori umjetnina u Istri, Hrvatskom primorju i sjevernoj Dalmaciji od 1300. – 1800.« i »Barokna Rijeka« (oba vodi prof. dr. sc. Nina Kudiš) te »Mramor, pigmenti, zlato i svila – luksuzne umjetnine barokne Rijeke« (voditelj izv. prof. dr. sc. Damir Tulić) pronašli znatan broj arhivskih dokumenata koji su otkrili mnoge dosad nepoznate činjenice o ovom baroknom majstoru; poput

one da je bio arhitekt. Nakon uvodnog dijela pitali smo Tulića i Pintarića da nam više kažu o životnom i profesionalnom putu Antonija Michelazzija te zašto ga možemo zvati jednim od najvažnijih umjetnika 18. stoljeća na istočnoj obali Jadrana?

– Majstor je rođen 1707. u Gradisci d' Isonzo na području Furlanije, u ono vrijeme u sastavu Habsburškog Carstva. U matičnim knjigama tamošnje župe Presvetog Spasitelja zabilježeno je, prvog studenoga, krštenje Antonija, zakonitog sina Valentina i Katarine Michelazzi. U njegovom je rodnom gradu od kraja 17. stoljeća djelovala kiparsko-altaristička radionica obitelji Zuliani, čiji su se radovi naručivali za brojne crkve na području Furlanije, ali i Kvarnera. Mladi Antonio najvjerojatnije je oko 1720. ušao kao šegrt u bottegu (radionicu) Leonarda i Paola Zulianija. Kako se u Rijeci u prvoj četvrtini 18. stoljeća mramornim oltarima i kipovima počinju opremiti isusovačka crkva svetog Vida, ali i netom obnovljena glavna gradska crkva, odnosno Zborna crkva Uznesenja Marijinog (Assunta), Paolo Zuliani oko 1724. otvara privremenu radionicu u gradu na Rječini. Zajedno s njim u Rijeku dolazi i mladi Antonio Michelazzi, koji se nakon pet godina boravka u Rijeci ženi Lucijom Melchiori, a

Važnost ovoga majstora daleko nadilazi granice Rijeke i Kvarnera jer se njegovo djelovanje u gradu na Rječini teško može usporediti s nekim drugim istovremenim umjetnikom na istočnoj obali Jadrana. Michelazzi je proveo pola stoljeća u Rijeci, radeći vrsna djela, kako za gradove u priobalju, tako i za gradove u unutrašnjosti

MICHELAZZIJEV SIN

Michelazzijev sin Augustin bio je isusovac, znameniti mineralog i botaničar u Beču te dugogodišnji ravnatelj biblioteke Appony. Augustin Michelazzi kršten je 20. rujna 1732. godine, a kumovi su mu bili ugledni riječki patricij Antonio Orlando i barunica Marija Magdalena Marenzi. Nakon što je u Rijeci započeo studij filozofije, Augustin svoje školovanje nastavlja u Beču i Grazu. Početkom 1770-ih predaje fiziku i povijest prirode na isusovačkom kolegiju u Goriziji, a 1780. postao je knjižničar glasovite privatne biblioteke grofa Antona Apponyja u Beču. Tada su tiskana i njegova dva poznata priručnika o botanici te fosilima: »Compendium regni vegetabilis« i »Compendium regni fossilium«. Augustin je umro u Beču 20. svibnja 1820. godine, rekao nam je Pintarić.

Antonio Michelazzi:
Glavni oltar, crkva sv.
Jeronima, Rijeka

ulteta o altaristu, kiparu i arhitektu čija važnost daleko nadilazi granice Rijeke i Kvarnera

»ENCIKLOPEDIJA
VENECIJANSKOG
KIPARSTVA«

Michelazzi je altarist, kipar, arhitekt dakle svestrani umjetnik, ali na prvom mjestu on je najzanimljiviji kao skulptor u mramoru. Njegova su djela svojevrsna »enciklopedija venecijanskog kiparstva« iz kojeg je crpio inspiraciju. Dobrih altarista je bilo u Dalmaciji, ali nijedan od njih nije ostavio ni izbliza tako važan i cjelovit kiparski opus. Možemo zaključiti kako je naš »sculptor Italo Fluminensi« napravio ono što nije nijedan drugi kipar u Hrvatskoj, odnosno da je u grad došao kao stranac, ostao cijeli život u njemu i svojim ga djelovanjem ucrtao na umjetničku kartu barokne Europe, kaže Damir Tulić.

Antonio Michelazzi: Oltar sv. Jurja za staru Zagrebačku katedralu, danas u župnoj crkvi u Lupoglavu

Antonio Michelazzi: Oltar Svetog Križa, župna crkva Marijinog Uznesenja, Rijeka

Antonio Michelazzi: Vjera, oltar sv. Franje Ksaverskog, katedrala sv. Vida, Rijeka

1733. otvara i svoju vlastitu bottegu ispred gradskih zidina dovodeći pomoćnike iz Venecije, odnosno kame-noklesare Giovannijsa Rigettija i Pietra Barazziolija.

O Michelazzijevom društvenom ugledu svjedoči članstvo u najvažnijoj riječkoj bratovštini, Majke Božje Zalosne, u kojoj od 1744. obavlja funkciju tajnika. Zanimljivo je spomenuti kako se Michelazzi još dva puta ženio i sveukupno imao više od desetero djece, od kojih je svakako najpoznatiji njegov sin Augustin. Nakon skoro pedeset godina djelovanja u Rijeci preminuo je, kako smo rekli, 1771. godine, u dobi od 65 godina te je za njega služena misa uz pratnju orgulja. Pokopan je u Assunti, no danas se mjesto njegova ukopa ne može sa sigurnošću potvrditi jer je 1901. postavljeno novo popločenje ove najvažnije riječke crkve. No, grobnica u kojoj je pokopan najvjerojatnije se nalazila u lijevom bočnom brodu Zborne crkve kod oltara svetog Franje Paulskog, kažu nam Tulić i Pintarić, a zatim smo se dotakli Michelazzijeva profesionalnoga života i umjetničkog stvaranja.

Sposoban majstor

- Riječ je o sposobnom majstoru koji se školovao za kipara i graditelja oltara. To nije ništa neobično kada govorimo o 18. stoljeću jer se tada umjetnici često javljaju u dvostrukoj ulozi, a Michelazzi je bio podjednako vješt u obje. Možemo reći da je njegova samostalna karijera započela u nekadašnjoj isusovačkoj crkvi svetog Vida, a koja 1925. postaje Riječka katedrala. On je s isusovcima sklopio ugovor 5. ožujka 1731. o izradi propovjedaonice. Kako su redovnici bili zadovoljni njezinom izvedbom, kod majstora dvije godine kasnije naručuju oltar svetog Josipa. Upravo je to djelo nagovijestilo kiparovu buduću karijeru. On se kod klesanja oltara postupno odmaknuo od tradicije goričkih i gradiških radionica i uzore našao u venecijanskoj altaristici i skulpturi 18. stoljeća.

No, planiranje većih infrastrukturnih zahvata i podizanje zgrada ili crkava ne očekujete od umjetnika čijim se mramornim kipovima svetaca i anđela divite po gradskim crkvama, a upravo su naša istraživanja pokazala da je pred nama mnogo kompleksniji i svestraniji majstor. Posve je novo otkriće da je Michelazzi bio i arhitekt. Taj je dio u njegovoj karijeri bio nepoznat i daje nam jednu novu sliku o ovom svestranom umjetniku. Mogli bi kazati i da je Michelazzi, osim što je projektirao javne građevine bio i »urbanist«. Naime njegov projekt za poboljšanje Senjske luke, zajedno s elaboratom i nacrtima iz 1758. godine, nije ništa drugo doli pažljivo planiranje reorganizacije pojedinih dijelova grada. Tako uz izvedbu novih

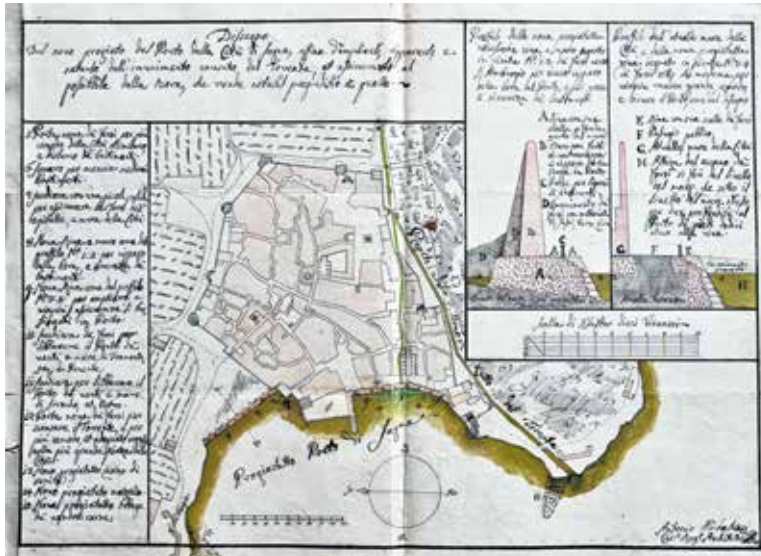
gradskih vrata, lukobrana, klaonica, mesnica, sanitarnog ureda i mostova, planira impresivni zahvat, odnosno skretanje korita potoka koji je prolazio kroz grad i plaveći uzrokovao brojne štete, kaže Tulić.

Kraljevski i carski arhitekt

Pintarić nam je više rekao o ulozi carskog i kraljevskog arhitekta koju mu je 1755. odobrila carica Marija Terezija.

- Tom je titulom Michelazzi od Tršćanske uprave, nadležnog tijela za ove prostore, postao zadužen za javne gradnje u Rijeci, Senju i Karlobagu. Prilikom naših istraživanja pronađeni su upravo njegovi elaborati i projekti s nacrtima za navedene gradove. On za Senj radi već spomenuti projekt modernizacije gradske luke i njezine obrane od bure te skretanja potoka, a u Karlobagu radi projekt obnove kaštela, mesnice, novu cisternu te javni administrativno-stambeni objekt na glavnom gradskom trgu. Za sada je posljednji poznati projekt i nacrt iz 1770. godine, a riječ je o zgradi nove klaonice s mesnicama koja se trebala graditi u Rijeci, kaže Pintarić, a mi pitamo o spisu predženiđenog procesa iz 1729. godine koji su naši sugovornici pronašli u svojim istraživanjima.

- Taj je arhivski dokument važan jer sadržava iskaze svjedoka koji su trebali potvrditi da Michelazzi nema nikakvih zapreka kako bi sklopio valjan brak s Lucijom Melchiori u Rijeci. Tako smo saznali da je Michelazzi

Antonio Michelazzi: Plan Senja i gradske luke s prijedlogom obnove iz 1758., Hrvatski državni arhiv, Zagreb

bio u radionici obitelji Zuliani i da je već 1724. zajedno sa svojim učiteljem došao u Rijeku. Također, pronađen je i predženiđen spis njegova pomoćnika Giovannijsa Rigettija važan za bolje razumijevanje funkcioniranja Michelazzijevih radionica. U njemu se spominje da je majstor jako dobro poznavao Veneciju u kojoj je često boravio nabavljajući mramor i da je iz nje u Rijeku doveo dvojicu suradnika, kažu Tulić i Pintarić, a zatim smo se dotakli Michelazzijevih radova, koji imaju najveću umjetničku

vrijednost i gdje se sve nalaze.

Oltar svetog Josipa i oltar svetog Franje Ksaverskog

- U Rijeci najveću povijesno-umjetničku vrijednost svakako imaju oltar svetog Josipa (1733.) i oltar svetog Franje Ksaverskog (1738.) u Katedrali, zatim onaj svetog Križa (1742.) u Zbornoj crkvi (Assunti) te glavni oltar u nekadašnjoj augustinskoj crkvi svetog Jeronima (1744.). Svi oni imaju posebnost unutar Michelazzijeva opusa, ne samo po varijacijama

slavolučnog izgleda, već i po kvaliteti skulptura. Među njima se ističe reljef Poklonstva pastira na oltaru sv. Josipa, kipovi svetaca te lik Vjere prekriven velom na zabatu oltara sv. Franje Ksaverskog, skulpture svetog Ivana i Marije Magdalene na onom Svetog Križa te ukupna dekoracija oltara u sv. Jeronimu. Zahvaljujući vezama s riječkim isusovcima, Michelazzi je dobio važnu narudžbu da za isusovačku crkvu u Grazu 1737. izradi oltar za kapelu svetog Franje Ksaverskog te se gotovo bez razmišljanja može reći kako su najljepši Michelazzijevi anđeli oni na zabatu toga oltara, koji je u Hrvatskoj, kako stručnoj tako i široj javnosti, nažalost gotovo nepoznat. Kod Michelazzija je 1741. godine naručen i oltar svetog Jurja ukrašen mramornim kipovima za Zagrebačku katedralu, a klesao je oltare s kipovima i za Kastav, Mošćenice, Pićan, Krk, Senj i Bribir, opisuju Tulić i Pintarić. Treba reći i da je profesorica Radmila Matejčić, vodeća riječka povjesničarka umjetnosti u drugoj polovini 20. stoljeća, prva prepoznala važnost Antonija Michelazzija.

- Ona je na temelju svojih istraživanja objavila 1968. temeljni članak o dotad nepoznatoj kiparskoj ličnosti te ga naziva »sculptor fluminensis« referirajući se tako na jedan arhivski zapis. Naime, prilikom isplate oltara Franje Ksaverskog za isusovce u Grazu spominje se neimenovani »sculptor Italo Fluminensi« koji je za navedeni posao dobio 6.000 zlatnika. Uzimajući u obzir taj podatak i usporedivši oltar u Grazu s ostalim kiparevim djelima, Radmila Matejčić je utvrdila kako je riječ upravo o Antoniju Michelazziju, kažu naši sugovornici, a zatim nam otkrivaju koje su planove imali za iduću godinu i obilježavanje 250 godina od smrti ovog značajnog majstora i za Rijeku vodećeg baroknog umjetnika.

- Pripremamo monografiju o Antoniju Michelazziju no, s obzirom na epidemiološku situaciju koja je poremetila planove za arhivska i terenska istraživanja u Hrvatskoj, te još više u inozemstvu, mala je vjerojatnost da će ona biti gotova do rujna sljedeće godine, kada smo zamislili obilježavanje. Međutim, da bi umjetnika bolje približili široj javnosti i pokazali važnost ovog našeg »sugradanina« planiramo 18. rujna 2021. prirediti izložbu plakata na Korzu posvećenu njegovim djelima. Također, sljedeće se godine navršava 31. godišnjica smrti i gotovo 100. godišnjica rođenja prof. dr. sc. Radmile Matejčić, koja je prva pokušala rekonstruirati Michelazzijevu ličnost. Stoga je Katedra za umjetnost ranog novog vijeka odlučila ove godišnjice obilježiti i znanstvenim skupom na Filozofskom fakultetu u Rijeci.

Jakov KRŠOVNIK
Fotografije Damir TULIĆ

Mario Pintarić
i Damir Tulić